KFV-forskaren

Medlemsblad för Katrineholm-Flen-Vingåker Släktforskarförening

Nr 3 December 2023



Snart är det jul igen. Vi önskar alla en GOD JUL och GOTT NYTT ÅR!

I detta nummer av KFV-Forskaren får vi stifta bekantskap med kända profiler från Katrineholm, en okänd fotograf från Lännäs/Katrineholm, en konstnär från Bergslagen och Carl Gustaf Tessin på Åkerö. Under andra världskriget passerade tusentals norska flyktingar den norska flyktingmottagningscentralen på Kjesäter i Vingåker. Som vanligt en tidning med varierat innehåll.

Ur innehållet

Ordföranden har ordet	2	Fotograf Rikard Hjalmar Forsberg	10
Julhälsning och liten julbetraktelse	3	Släktforska i Lännäs	10
Julrecept och boktips	4	Bagar-Lina och Carlssons bageri	11
Sjölins tobaks och pappershandel 100 år	5	Kjesäter som flyktingcentral	12
Carl Gustaf Tessin på Åkerö	6	Hemman, rusthåll, torp—vad är det?	14
Kyrkliga pålysningar	7	Värjemålsed	15
Årsmöte 2024	7	Tidningsklipp	15
Björnjägaren - Bergslagens van Gogh	8	Nya medlemmar	16
Titlar och yrken från förr	9	Program våren 2024	16

KFV Släktforskarförening

Styrelse

Kjell Lundström, ordförande	070-671 14 51
Lennart Karman, kassör	073-756 88 55
Ami Rooth, sekreterare	070-320 95 97
Anne-Marie Lindblad, vice kassör	070-603 31 01
Rolf Pettersson, vice sekreterare	070-340 91 92
Susanna Nyberg, ledamot	070-712 8135
Lisbet Bergendal (adjungerad)	070-300 80 07

Suppleanter

Inger Andersson	070-224 50 19
Kenneth Gustafsson (adjungerad)	070-687 16 10

Revisorer

Roland Elfving	076-195 34 27
Lars Berggren	070-234 77 23
Viveca Eriksson, ersättare	073-932 48 37

Valberedning

Inger Andersson	070-224 50 19
Viola Marton	073-960 04 39
Göran Eriksson	070-366 80 28
Kenneth Gustafsson	070-687 16 10

KFV-Forskaren

Anne-Marie Lindblad, redaktör	070-603 31 01
Stefan Gustafsson, layout	070-952 78 87
Kjell Lundström	070-671 14 51
Inger Andersson	070-224 50 19
Anders Nilsson	070-609 21 72

Programkommitté

Anders Nilsson	070-609 21 72
Susanna Nyberg	070-712 8135
Lennart Karman	073-756 88 55
Lisbet Bergendal	070-300 80 07

Föreningens adress

Katrineholm-Flen-Vingåkers Släktforskarförening
c/o Anders Nilsson
Jägaregatan 56
643 31 Vingåker

E-post: info.kfvslakt@gmail.com

Hemsida: www.kfvslakt.se

Avgifter och konton

Medlemsavgifter 2024	
Enskild:	210 kr/år
Familj:	250 kr/år
Bankgiro:	5049-6694
Swish	123 110 40 90
Organisationsnr:	802417-3638

Inlämnade bidrag

Redaktionen välkomnar artiklar och berättelser till tidningen och förbehåller sig rätten att välja bland bidragen samt att redigera texten för att få plats.

Ordföranden har ordet

När vi snart lämnar 2023 bakom oss så lämnar vi ett brutalt år. I Ukraina har tusentals dött i ett vansinnigt krig. I Mellanöstern slaktas människor i konflikten och i vårt land skjuter barn ihjäl barn. Låt oss lämna den verkligheten för en stund, och bege oss till vår lilla plätt på jorden, till en verklighet väsensskild från det jag nyss beskrivit.

KFV-släktforskarförening vill jag påstå, mår mycket bra. Vi lämnar ett år av framgång inte minst vid en titt i medlemsmatrikeln. I november kunde vi konstatera att vi fått 44 nya medlemmar under året och vi har nu passerat 360 medlemmar totalt.

Från styrelsens sida har vi insett att spännande föredragshållare och en bra kursverksamhet med kunniga ledare är otroligt viktigt för föreningens utveckling. Jag har följt dom båda nybörjarkurserna i Katrineholm, en i våras och en nu i höst, med totalt 16 lektioner, med Inger Andersson och Anne-Marie Lindblad som ledare. I Vingåker har Eva Gustavsson och i Flen Christer Uddin kört nybörjarkurser vid 6 respektive 8 tillfällen. Här visade deltagarna i likhet med Katrineholm stort intresse för en fortsättning. Lennart Karmans utbildning i Min släkt har haft hela 12 deltagare. Sammantaget har det varit fantastisk kul att se och höra om det engagemang som deltagarna visat.

Att visa oss ute i olika sammanhang och berätta om vår verksamhet har visat sig vara ett lyckat grepp, som gett nya medlemmar. Vid vårt deltagande vid Vialadagen, sommarcaféet i Mellösa, Katrineholmsveckan vid Djulö och återvändardagen i Flen, har vi kunnat se att intresset för släktforskningen bara ökar.

Med det vill jag önska alla medlemmar, styrelsekamrater och andra som gör insatser i föreningen, en riktigt God Jul och ett Gott Nytt år.

Kjell Lundström
ordförande

Ny adress eller mejladress?

Meddela föreningen din nya adress så att du inte missar någon information från oss.

Skicka till: *info.kfvslakt@gmail.com.*

Nästa nummer

Kommer i april 2024.

Få tidningen digitalt

Meddela redaktionen om du vill ha tidningen digitalt med mejl istället för på papper. Då slipper vi dyra portokostnader.

Skicka till: *info.kfvslakt@gmail.com.*

KFV Släktforskarförening önskar alla medlemmar och läsare
en riktigt God Jul och Gott Nytt År



Skulle vi kunna presentera tomten så här idag, med en pipa i munnen?

Vegetarisk julglädje i år?

Julbord på linfrö och groddar och frön
är enligt frisksportarbrödernas rön
det bästa om man snäll vill vara mot kroppen
så glöm feta syltan och skinkan och doppen.

Vad är väl en bleksiktig grönsakspaté
emot en vällagad kycklingfilé,
och lökar och ärtor och rostade nötter
mot julgrisens dallrande, inkokta fötter?

Det här blir för många ett dystert besked
för julglädjen skapas ju mest, enligt sed,
av matglada konster i köket vid spisen,
den enda som gläds åt det här är väl grisen.

Ur Harald ”Haldo” Ottossons ”Lördagsrim” 1995

En liten julbetraktelse från förr

Det fanns en tid när jultraditioner inte fick brytas och all julmat skulle vara hemlagad. Då färdigkokt skinka, fabriksbakad pastej och köttbullar från mamma Scan var tabu. Kjell Lundström är nostalgiskt.

Det var Annadagen den 9 december och farmor Hildur lade lutfisken i blöt i tvättstugan i Erikshill i Djulökvarn. Det hade farmor alltid gjort och så gjorde hennes mamma och farmor osv. ”En sådan tradition får man inte bryta”, sa farmor. Det här var startskottet för det som i alla fall förr kallades julstök. Och som det stökades. Det lades in stekt strömming och olika sillar. En halv gris kom från någon bonde som farfar kände och en annan kom för att stycka. Av grisen blev det hemrimmad julskinka, julkorv som jag fick vara med och stoppa, och det bakades pastejer och gjordes sylta på gris. Prinskorv och kött till köttbullar och kalvsylta kom från slaktare Malmqvist från Strångsjö som kom med sin blåvita livsmedelsbil och sålde charkuterivaror.

Vad jag kan minnas så var det annars få saker på julbordet som inte var hemlagat. Farmor och mamma var hemmafruar i tvåfamiljskåken i Djulökvarn på 1960-talet och lade ner stor möda på att allt skulle finnas och att inga traditioner fick brytas.

Varje år fram till slutet av 1960-talet, på en lördag innan jul, var traditionen att vi skulle åka till farfars barndomshem, Sundstugan, mellan Vingåker och Högsjö, för att hugga julgran. Hit följde delar av släkten med liksom goda vänner. Även om marken inte var så stor så hade vi fina granar med oss hem. Det här var en tradition som jag minns med stor glädje.

Det fanns ett radioprogram på den tiden som sändes mellan 23 och midnatt, dagarna innan jul, som hette ”endast mamma är vaken”. Här förutsatte man att bara mamma var på benen och mol allena kämpade med mat, städning och annat som skulle funka, medan far i huset och ungarna sov och snusade sedan länge. Ett program som definitiv inte skulle kunna sändas i dag i tider av jämlikhet.

Julafton kom och klockan blev 13.00 och familjen tillsammans med farmors syster och svåger från Vingåker, slog sig ner vid julbordet. Först sillen, dopp i grytan, sillsalladen, skinkan och det hembakade vörtbrödet. Sedan det varma med Jansson, tjocka revbensspjäll, prinskorv och köttbullar i spetsen. Efter två timmars ätande blev det som traditionen bjuder Kalle Anka klockan 15. Nu dracks glögg och åts knäck och som vanligt somnade mamma och farmor i sviterna av allt stök. Jag och syrran hade nu längtat plågsamt länge på klapparna, men den tiden kom, liksom kvällen med lutfisk och risgrynsgröt.

Kjell Lundström

Griljerade grisfötter



Grisfötter är obligatoriskt på ett traditionellt julbord men har blivit ett alltmer sällsynt inslag i det moderna firandet. Vanligt är att servera dem inkokta eller i gelé, men här har vi valt att koka i en kryddig lag och avslutat med en senapsgriljering*. Gillar du kraftig fläsksmak på köttet är grisfötter något för dig!*

Du behöver till 4 port

8 st grisfötter	**Till Griljering**
Till varje liter kokvatten	0,75 dl grovkornig senap
- 5 tsk salt	2 msk honung
- 5 st vitpepparkorn	0,5 msk soja
- 5 st kryddpepparkorn	0,5 tsk kanel
- 1 st lagerblad	ströbröd

Gör så här:

1. Skölj av grisfötterna och lägg i en kastrull, fyll på med vatten så att de täcks och koka upp.
2. Häll bort vattnet, fyll på nytt och tillsätt salt, pepparkorn och lagerblad. Koka upp och låt sjuda under i 3 till 4 timmar.
3. Sätt ugnen på 225 °
4. Ta bort svålen från grisfötterna och lägg dem på en plåt.
5. Blanda ihop alla ingredienser till griljeringen förutom ströbrödet.
6. Bred eller pensla griljeringen på grisfötterna.

Gratinera i ugnen i ca 15 minuter. Strö på lite ströbröd efter halva tiden.

Mormors Rödbetssallad



2 st stora rödbetor	3-4 äpplen
2 msk smörgåsgurka	1-2 dl grädde

Fin hacka rödbetor, gurka och äpplen, blanda.
Fräs sedan: 1 msk smör och 2 msk vetemjöl tillsätt 2 dl vatten. Låt puttra i ca 5 min, röres sedan kallt.
Blanda i detta i salladen. Vispa till sist grädden och blanda i den.
(Om rödbetorna ej är inlagda tillsätt ¾ msk ättika ½ tsk salt och en nypa socker)

Ny bok av Peter Sjölund

Visst har väl du också valloner i släkten? Peter Sjölund berättar om sanna och osanna släkthistorier i Sverige.

Alla är vi valloner

Har du också hört att din släkt härstammar från vallonerna ?

Detta är den i särklass vanligaste släktmyt som florerar och den finns i nästan alla familjer med rötter i Sverige Men få vet varför äldre släktingar, inte utan stolthet, vill framhålla familjens påstådda vallonblod.

Släktforskaren Peter Sjölund skriver i den här underhållande boken om hur och varför olika släktmyter uppstått. Men boken är också en hyllning till vanliga människors liv och historia, och om hur vi alla bär på gömda och glömda släkthistorier, ofta mist lika spännande som adliga ätters.

Anders Nilsson



Sjölins Tobaks- och Papperhandel firar 100 år

Som Mellösabo besöker Anne-Marie Lindblad emellanåt storstaden Katrineholm och träffar då gamla bekanta. Den här gången träffade hon Kerstin Sjölin och de kom att tala om Sjölins Tobaks- och Pappershandel som stått till kundernas tjänst i 100 år.

Den här gången mötte jag Kerstin Sjölin 81 år och still-going-strong trots lite krämpor som man kan få på ålderns höst. Jag känner henne väl då jag arbetade tillsammans med henne på Håkanstorps LVM-hem några år i mitten på 90-talet och minns henne som gladlynt, uppskattad av klienter och inte rädd för att säga sanningar. Nu blev det inte så mycket minnen utan mer om Sjölins Tobak som ju firar 100 år och hon hade en hel del att berätta.



Gotthard Sjölin bakom disken.

Ursprunget till Sjölins Tobak var Gotthard Sjölin som föddes 1899 i Kumla som son till fabriksarbetaren, sedermera hattmakaren i Hallsberg, Karl Oskar Sjölin. Under några år arbetade han i en bok- och pappershandel. 1923 flyttar Gotthard till Katrineholm och grundar då det företag som fyllde 100 år den 1 oktober. Nu var det inte bara tobak till att börja med. Där återfanns presenter av olika slag, vykort, maskeradprylar, teatersmink, plastblommor och tyska tomtar. En tid hade han filialer på ett par ställen i staden men överlät dessa. Gotthard hade i yngre dagar varit danslärare men kom därefter att intressera sig för försvarsfrågor. Förutom handlare var han även kapten i flygvapnets reserv och chef för Oppunda luftbevakningskompani. Utöver det kan nämnas att han var sekreterare i Katrineholms köpmannaförening 1947 – 1958 och ordförande i Katrineholms tobakshandlarförening.

Sonen Uno Sjölin bistod Gotthard i butiken men arbetade samtidigt som yrkesmilitär. Innan han övertog butiken 1967 var han bataljonschef på P10 i Strängnäs med kaptens grad. Han var dessutom kretshemvärnschef för västra Sörmland och ansvarade för åtta hemvärnsområden. Uno Sjölin driver butiken då vidare med tobak, tidningar, basar- och presentartiklar, lotter och godis.

Uno Sjölin gick bort 2018 och idag driver tredje generationen Sjölin genom, Lars Sjölin butiken, tillsammans med sin fru. Lars har funnits med i butiken som extraresurs sedan tidiga tonåren men haft andra jobb för sin försörjning. Att butiken funnits på samma plats och i samma familj i hundra år är fantastiskt med tanke på alla konkurser som sker idag. Det har inte alltid varit en dans på rosor men det har varit en verksamhet som nu ger tredje generationen sitt levebröd.

Butiken har aldrig kunnat försörja mer än en familj i taget, säger Kerstin. När



Gottard Sjölin var danslärare på 1920-talet. Hatten finns att beskåda i affären idag.

Uno tog över 1967 hade även Kerstin-hjälpt till sedan de träffades 1958, men har alltid haft mitt egna heltidsjobb vid sidan om. Kerstin berättar också om att det inte alltid varit goda tider och att hon vid ett tillfälle haft två arbeten utöver att vara i butiken. Även Gotthard



Efter avslutad inventering
anordnas min sedvanliga
Realisation
under tiden
Lördagen den 17 –Lördagen den 24 Febr.
varvid å mina förut erkänt låga priser lämnas
20 proc. rabatt
Av mitt välsorterade lager framhålles: Portmonnäer, Plånböcker, Etuier för cigarrer och cigaretter, Rökpiporstorsortering, Cigarrettmunstycken, Tobakspungar, Amatöralbum, Fick-knivar, Sällskapsspel alla slag, Parfymer, Tvålar, Rakborstar, Speglar, Kammar, Hårborstar, Skrivbordsunderlägg, Bläckhorn, Askfat, Prydnadsartiklar, Reservoarpennor, Brevpapper och Kuvert, Fänglådor, Boxar, Skriv- och Ritmateriel, Anteckningsböcker m. m. m. m.
Ett parti HERRKRAGAR utförsäljes för 40, 44 och 48 öre st.
Realisationen omfattar även varor, som av fabrikerna åsatts bestämda priser, utom tobaksvaror och tidningar.
Passa tillfället att under denna vecka göra verkligt förmånliga inköp!
GOTTHARD SJÖLIN
CIGARR- & PAPPERSHANDEL
Djulögatan 20
Djulögatan 20

Efter inventeringen blev varor över som kunde realiseras med en skaplig rabatt.

hade fått problem efter några år och pantsatte det mesta som familjen ägde och snart rullade det på igen. Coronakrisen påverkade butiken starkt då de fick stänga. Hon kände sig också tvingad att vid ett tillfälle sälja Unos ögonsten – en bil. Men tillägger att det inte gjorde något för hon behövde den inte.

Idag finns en särskild cigarrhörna med ett stort utbud, vilket lockar kunder som reser långt för att handla här. För övrigt har butiken i stort sett bara stamkunder och även om tobak och spel har varit grundbultarna så har även annat tillkommit som burit upp verksamheten under senare år.

Anne-Marie Lindblad

Källor

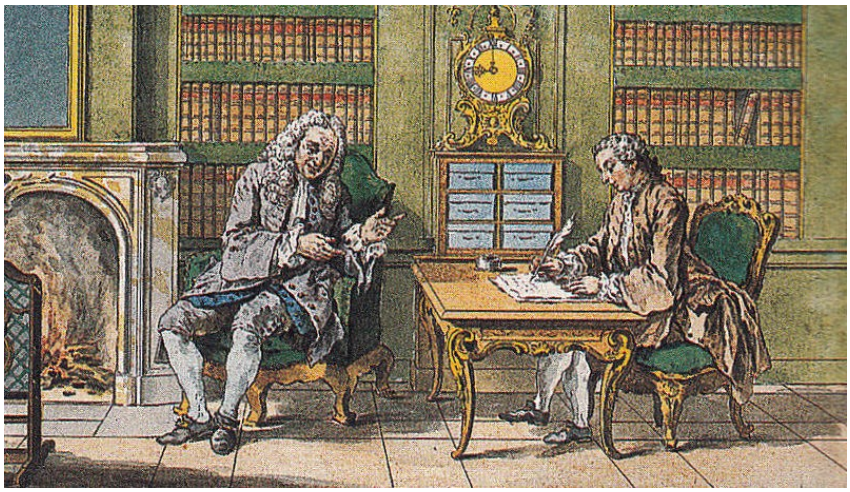
Katrineholm; Vår stads historia från andra världskriget till sekelskifte del II, Katrineholms Kommun
Bilder: Privat familjen Sjölin
Katrineholms hembygdsförening Årsskrift 1999.
Församlingsböcker, Hallsberg
Födelse- och doplängder, Kumla

Grevliga utlägg för vägglussalva och ansade hundar

Carl Gustaf Tessin bodde under 1760-talet på Åkerö i Bettna socken. Han förde noggrann bokföring och vi kan i hans kassaböcker få en inblick i livet på och kring slottet i Sörmland. Camilla Eriksson i Nyköping berättar om olika öden och hur vi själva kan hitta och läsa räkenskaperna.

Carl Gustaf Tessin (1695- 1770) blev tidigt en central figur i svensk rikspolitik. Efter att ha kommit i onåd drog han sig vid 1760-talets början tillbaka till sitt gods Åkerö i Bettna socken. Där levde han med hustrun Ulla, född Ulrika Lovisa Sparre af Sundby (1711- 1768), och ett stort hushåll med allehanda tjänstefolk.

På akvarellen nedan syns bakom grevinnan ett bokskåp fyllt med Carl Gustaf Tessins dagböcker och kassaböcker. Han noterade minutiöst varje öre som flöt in i hushållskassan liksom alla utgifter i tre volymer åren 1762- 1770 och därmed får vi en detaljerad inblick i livet på ett större gods.



Den gamle (Carl Gustaf Tessin) och hans sekreterare. Målat på Åkerö slott 1763 av konstnär Olof Fridsberg.

Lokal hälsovård

Bland annat får vi veta att Tessin i januari 1762 skänkte 102 riksdaler till sockenapoteket i Bettna.

För att försäkra sig om att Bettnaborna blev vaccinerade, utbetalade Carl Gustaf Tessin ersättning till de som undergick proceduren. Både barnen som vaccinerats och deras mödrar, som ju fick vårda barnen efteråt, erhöll ersättning. I maj 1762 utgick vaccinationsersättning till barnen i Djurgårdsstugan och till soldathustrurna i Lundby och Rallersta.



Grevinnan Ulla Tessin i sin skrivkammare. Akvarell av Olof Fridsberg.

Idoga råttfångare m.m.

Djur av allehanda slag kunde åstadkomma mycket otyg och en ofta återkommande utgift var ersättning för fångade råttor och skjutna rävar och ugglor. Sista februari 1762 utbetalades 16 riksdaler för *”i denna månaden fångade råttor”*.

Påfallande ofta är det gossar som får ersättning för att ha hjälpt till att skjuta ugglor, och i april 1762 fick 40 barn *”som gingo räfskall på Öen”* dela på 30 riksdaler.

Den 3 oktober 1763 fick en piga som *”ansat hundarna”* nio riksdaler.

Brudgåva och hittelön

När dottern Kristina Larsdotter i Eneby i Halla gifte sig 17 oktober 1762 med sonen Erik Eriksson från Ellesta, fick hon nio riksdaler i brudgåva av Carl Gustaf Tessin.

14 januari 1763 fick så huspigan Anna 18 riksdaler i hittelön för att ha hittat och återbördat grevinnan Adlerfelts ring.

12 mars 1763 fick Mor Stina 24 riksdaler för att ha *”lagat wägglus-salfwa till sal. hofmästarens cammare”*.

Carl Gustaf Tessin må ha varit en förmögen man van att umgås i de finaste kretsar, men han månade verkligen om sina underlydande och om befolkningen i trakten. Enligt Bettnas dödbok avled den 50-åriga änkan Anna Andersdotter i hetsig feber den 26 mars 1763. I sin kassabok skrev Tessin:

”I Rallerstad backstugu Engstugan dog för 2ne dagar [sedan] en fattig Enka som lämnat 3 små barn nakna, hungriga och torftiga. Lämnat Probsten Widberg till en början af deras underhåll 135 daler”.

Grevens hjärta ömmade åter 25 maj 1763 då han gav 48 riksdaler *”till en fattig 73 års man som mycken orätt lidit, och mer än denna ringa gåfwa förtient”.*

Instruktioner för nerladdning

För att ladda hem kassaböckerna, gå in på https://arken.kb.se/ och skriv ***Åkeröarkivet*** i sökfönstret. Scrolla i rullfönstret till Carl Gustaf Tessins ”Cassa Räkning” och välj den volym du är intresserad av. Längst ner i rutan under volymen står en URL vid rubriken Master file. Skriv in denna URL i adressfönstret och ladda sedan hem filen.

Camilla Eriksson

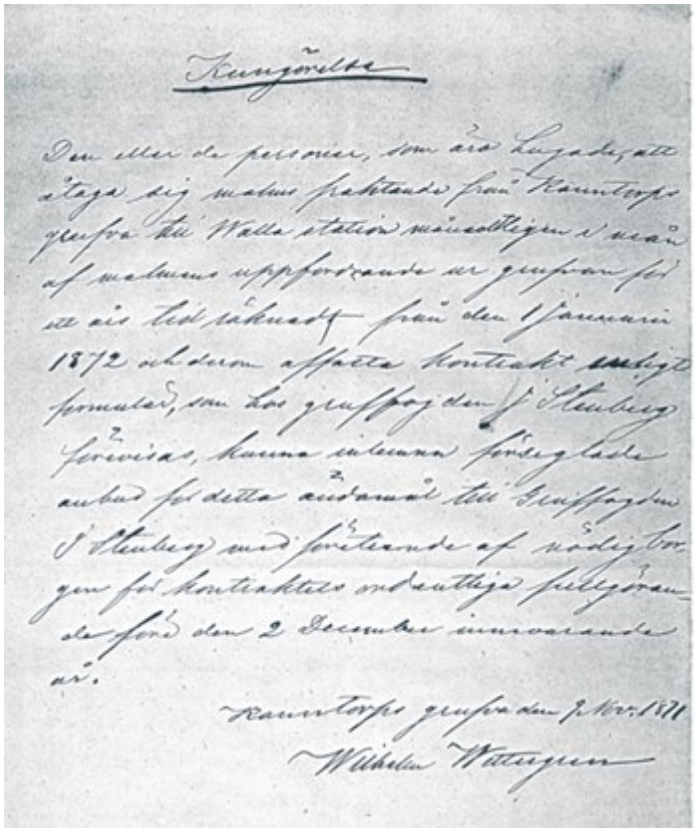
Arbetsförmedling genom kyrkliga pålysningar

Inger Andersson har fortsatt att granska pålysningar i kyrkan. Den här gången är det Kantorps gruva som under senare hälften av 1800-talet söker arbetskraft via kyrkan.

”*Kungörelse*

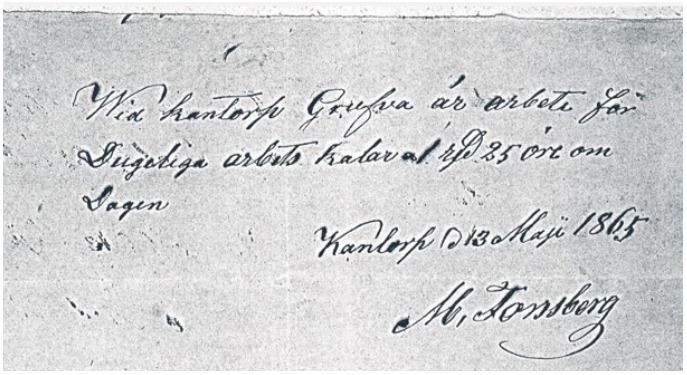
Den eller de personer, som äro hugande, att åtaga sig malms fraktande från Kantorps grufva till Walla Station månadtligen i mån af malmens uppfodrande ur gruvan för ett års tid räknads från den 1 januari 1872 och derom affatta kontrakt enligt formulering, som hos gruffogden den i Stenberg förevisas, kunna inleverera förseglade anbud. För detta ändamål till gruffogden i Stenberg med företeende af nödig borgen för kontraktets ordentliga fullgöran de före den 2 december innevarande år.

Kantorps Grufva den 9 november 1871.
Wilhelm Wettergren.”


Kungörelse

Den eller de personer, som äro lugade, att åtaga sig malms fraktande från Kantorps grufva till Walla station månadtligen i mån af malmens uppfodrande ur gruvan för ett års tid räknadt från den 1 januari 1872 och derom affatta kontrakt enligt formulär, som hos gruffogden i Stenberg förevisas, kunna inleverera förseglade anbud för detta ändamål till gruffogden i Stenberg med företeende af nödig borgen för kontraktets ordentliga fullgöran de före den 2 December innevarande år.

Kantorps grufva den 9 Nov. 1871
Wilhelm Wettergren


Wid Kantorps Grufva är arbete för Dugliga arbets karlar af rd 25 öre om Dagen

Kantorp d 13 Maji 1865

M. Forssberg

”Wid Kantorps Grufva är arbete för Dugliga arbets karlar af rd 25 öre om Dagen

Kantorp den 13 maj 1865
M. Forssberg”



Årsmöte 2024

Boka in i din kalender!

Tid: **28 februari klockan 18.00**

Plats: **Sandbäcksgården, Sveavägen 32, Katrineholm**

Arne Westberg med vänner i gruppen BITA spelar.

Anmälan via mejl till: info.kfvslakt@gmail.com

Motioner till styrelsen senast 31 januari.

Glöm inte att betala medlemsavgiften för 2024 senast 28 februari! Se sidan 2.

Björnjägaren - berättelsen om Bergslagens ”Van Gogh”

Att nästan alla original är ensamstående är naturligt, eftersom de varken kan eller vill anpassa sig. Det är lätt att tro att de är slarviga och lata eftersom de ytligt sett kan ha rörigt omkring sig, men så är det kanske inte, för bakom välstädade fasader döljer sig ofta ett ostädat inre. Inger Andersson berättar egna minnen.



Här följer berättelsen om Björnjägaren som sålde sina ”lappar” som han kallade tavlorna han målade för 25 eller 50 öre och som kallade sina köpare grevinnan, baronessan eller ingenjörn. Efter att han varit med på utställningen på Liljevalchs 1969 blev intresset stort. Idag säljs Björnjägarens ”lappar” på de stora auktionshusen för tusentals kronor.

Nils Rundgren, även kallad Björnjägaren, föddes den 10 februari 1890 i Hessle, Augerum i Blekinge. Han var en äktnaiv målare och konsthantverkare, enligt Liljevalchs där hans tavlor har visats. Han har också kallats för bildkonstär och trådtjackluffare.

Under sin uppväxt flyttade familjen runt mycket, och fadern hade olika arbeten. Fadern Frans Vilhelm Rundgren blev med tiden stadd vid kassa så Nils och tvillingbrodern Gunnar fick gå på privatskolan Lundsberg, i Värmland. Men fadern gick i konkurs och sönerna fick sluta. Nils rymde från skolan ett par dagar innan han skulle ta studenten, kastade böckerna i sjön och började gå på luffen. Han var känd som en trevlig och beläst luffare som drog fram på sin cykel.

Nils började göra luffarslöjd; pjäxhängare, vispar, brödnaggare och potatiskorgar. Tråden tiggde han till sig från fabriken i Lesjöfors. Det finns också uppgifter om att han vid Lundsberg varit skolkamrat med Gerard De Geer (Bandybaronen) vid Lesjöfors AB och att De Geer försett Björnjägaren med ståltråd till hans trådkonst till hans död.

Han var glad, pratsam och såg trevlig ut så han fick en del tillfälliga arbeten. Nils tyckte om barn och gjorde leksaker till dem, även barnen tyckte om honom. Han tog sig tid att prata med dem och besvara deras frågor. Under sina vandringar kom han till lilla Havsjö och där blev han kvar. Han hjälpte paret makarna Ernfrid och Rut Hansson med diverse små jobb och fick bo kvar där. Han hade tröttnat på att vandra runt med sin cykel som han gjort i många år.

Nils började måla tavlor på pappskivor eller vad han hittade. Hans favoritmotiv var den abessinska kossan, krokandjur, sotare, lokomotiv och en slags rymdfarkoster som han kallade tjabovinkel, med propeller på ryggen. Han sa att sådana djur hade han sett på sina utlandsresor. Det kan ju vara ”resorna” han gjorde när han satt inne för lösdriveri. Han hade resten av livet med sig sin studentmössa. Den fick hänga på en spik i skjulet han bodde i. Efter alla år var den inte så vacker men den var han stolt över och visade gärna upp sig i den, när det kom folk på besök.

Nils Rundgren levde under väldigt spartanska former i byn Lilla Havsjön i Hjulsjö församling, 10 km väster om Kopparberg i Bergslagen. Sin målarateljé hade han i en gammal manskapsvagn som normalt användes av skogsarbetare som rastkoja.

Konstnärsparet Viola och Elis Eriksson från Vällingby fick syn på en tavla som Nils hade målat. De tog sig upp till Nils och tog med sig några av hans tavlor till Stockholm. 1969 ställs 4 tavlor ut på Liljevalchs Vårsalong. Han blev klassad som en äktanaiv målare. På så vis kom det att bli flera utställningar i Stockholm på välrenommerade gallerier. Hans målningar som i Bergslagen tidigare kallats för ”dasskonst” blev efter detta både inramade och upphängda i folks finrum.

Nu började folk vallfärda för att se Björnjägaren och köpa tavlor från honom. Man fick inte betala för mycket, för han sa att de inte var värda det. Han ville ha pengar för att köpa mer färg. Priset för en tavla var 50 öre till några kronor. Priserna ligger fortfarande på de färgglada tavlorna cirka 3 000 kronor men de senare målade med dova mörka färger är billigare.

Nils Rundgren dog den 13 augusti 1971 i Hjulsjö församling, Hällefors i Örebro län. Efter sig lämnade han sin kära dragharmonika, fiolen med två strängar, cykel, diverse klockor och pennknivar, 715 kr i kontanter samt en outtagen folkpensions- avi.

Inger Andersson

Källor

- Födelsebok Augerum (K)
- Husförhörslängder
- sv.wikipedia.org
- lexikonettamanda.se
- Expressen, Bergslagsposten
- Eget besök hos Björnjägaren 1966 då jag köpte en tavla för 3:50, mer fick jag absolut inte betala.

Titlar från förr inom hantverk och rättsväsende

När såg du senast en krämare, räntmästare eller en possessionat? Nedanstående titlar kan ha funnits på en gravsten eller kanske inte. Roligt och lärorikt ändå och de kan finnas i husförhörslängder.

Hantverkstitlar

Buntmakare: pälstillverkare, körsnär

Bödkare: tunnbindare också laggare, spilare, böckare eller byckare

Chamottarbetare: keramiker

Ciselör: gravör

Karduansmakare: skinnberedare, Ordet "karduan" kommer via franskan från ett speciellt sätt att bearbeta läder

Kittelflickare: person som förtennar och lagar kopparkärl.

Nockerska: kvinna som yrkesmässigt ruggade upp stickade eller vävda plagg.

Skiffertäckare: takläggare

Skoflickare: skomakare

Rättsväsende

Auditör: jurist

Befallningsman: kronolänsman

Gevaldiger/politiebetjänt: polis

Kämnär: polischef och allmän åklagare i stad. Kämnärsrätt var i äldre tid underrätt i de större städerna.

Strandridare: beriden kustvakt med uppgift att avpatrullera rikets sjögräns.

Anne-Marie Lindblad

Kvinnliga yrken och titlar som inte är så vanliga idag

Roddarmadammer

är ett mytomspunnet inslag i Stockholms historia. Så kallades de kvinnor som skötte färjetrafik, det vill säga att i småbåtar transportera människor och gods över vatten mot betalning. Dessa rodderskor är kända från 1400-talet, och utgjorde ett helt nytt kollektiv inom färjedrivarnas skrå som i Sverige uppkom under 1600-talet. I Stockholm utgjorde de en yrkesgrupp fram till mitten av 1800-talet. Tillstånd gavs länge särskilt till gifta kvinnor vars makar inte kunde försörja dem. De var egna företagare, kända för sitt burdusa sätt och grova språk.

Mursmäcka

är en äldre benämning på en murarhantlangerska, en kvinnlig byggnadsarbetare vars arbetsuppgift var att bära murbruk eller tegel till murarna på en byggarbetsplats. På 1800-talet var det ofta kvinnorna som stod för murbrukstillverkningen. Lavmor var den som blandade bruket längst ner och därefter forslades bruket i hinkar som kvinnorna med ett ok över axlarna bar upp till murarnas baljor.

Kvinnorna arbetade i lag som lyfte bruket en våning var. De hade stor betydelse när storstäderna expanderade under 1800-talet. Mursmäckorna hade lågt socialt anseende – de var outbildade, grovarbetare, tillhörde de lägst avlönade arbetarna och var utsatta för arbetslöshet. De var fattiga och bodde trångt och var ofta fattiga flickor och kvinnor från landsbygden som sökte sig till städerna för att få arbete.

Nipperhandlerskan eller nålstolsmånglerskan

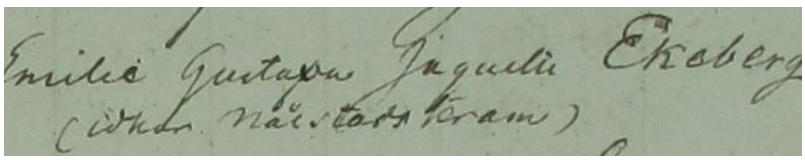
försålde varor liggande på en pall kallad nålstol oftast utomhus. De försålda varorna var exempelvis nålar, handarbeten, knappar, kragar, band, smycken och små speglar benämns som nipper, kram, eller krimskrams. Hos Handelskollegium i Stockholm kunde man söka och under vissa förutsättningar beviljas tillstånd att bedriva ”utesittande nipperhandel”. Änkor ansågs myndiga och kunde därmed försörja sig på detta sätt. Kram betyder småhandel och därför behöver nipper och krimskrams inte ha samma negativa betydelse som idag.

Anne-Marie Lindblad

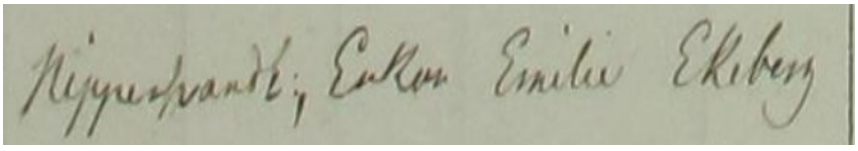
Källor:

https://svenska.se/saob

Släkthistoriskt Forum nr 4/2020



”Emilia Gustava Jaquelin Ekeberg idkar nålstolsarbeten”
Kvarteret Sporren i Klara församling Stockholm
Klara (A, AB) AI:125 (1856) Bild 37



Nipperhandlerskan ”Enkan Emilia Ekeberg” Kvarteret Uppvaktaren I Klara församling Stockholm. Klara (A, AB) AI:140 (1861) Bild 67.

Rikard Hjalmar Forsberg fotograferade livet i bygden

Pia Wistrand, en av föreningens medlemmar, sitter på en bildskatt. Hennes farfar Rikard Hjalmar Forsberg kom som fosterbarn till Närke och sedermera till Katrineholmstrakten. Han hade olika arbeten och ett stort intresse för fotografering. Med sin kamera tog han bilder av människor och gårdar i trakten, i helg och söcken. Här får vi veta mer om honom och ett smakprov på hans alster och hoppas på fler i kommande nummer.

Farfar Rikard Hjalmar Forsberg föddes 8 maj 1899 på Södra Barnbördshuset Adolf Fredriks församling i Stockholm. Han föddes utom äktenskapet av Emma Maria Forsberg. Angiven far är Karl Hjalmar Molin, sockerbagare och född i Madesjö (H). Han blev ett barnhusbarn nr 14402.

Den 23 december 1900, dagen för julafton, blev han intagen i barnhuset mot 300 kronor från Fattigvårdsnämnden. Den 13 mars 1901 kom han som fosterbarn till Skogstorp på Sigfridsboda ägor i Lännäs (T) församling. Fosterföräldrar var Carl August Ärling (soldat) och hans maka Sofia Karolina Tång. De hade inga barn.

1920 flyttade han till Katrineholm och arbetade på SKF som eldare, järnsvarvare och rörarbeten. Fotograferingen var en sidoinkomst (finns noterat i kassaboken från 1919-1920), säkert ett stort intresse också. Han framkallade bilderna själv och sedan sålde han till de som ville ha. En annan inkomstkälla var arbete i skogen med stubbplockning, huggning av ved och timmersågning.

1926 gifte han sig med Ester som han träffade i Uppland när han jobbade i skogen i trakterna runt Gimo där fosterpappans kusin bodde och arbetade som skogvaktare.

1957 gick farfar bort i TBC som han led av en längre tid. Han tillbringade även tid på Löts Sanatorium. Han bodde då på Fortunagatan 1 i Katrineholm.

Kuriosa: I hans kassabok från juli 1919 noterar han ”diverse fotografiska artiklar” för 19:-. 1 dussin AGFA plåtar 4:20.

Pia Wistrand



Självporträtt

Foto: RH Forsberg



Arbete i skogen.

Foto: RH Forsberg



Stolt bonde på dyngkärran med familjen i bakgrunden.

Foto: RH Forsberg

Släktforskartips för dig som har anor i Lännäs.

Peder Ståhl har en hemsidan, www.lannas.se, med många intressanta uppgifter om Lännäs historia, personer, gårdar och torp, handelsbodar, företag, skolor, och en hmånga värdefulla länkar. Han har även gett ut böcker om Lännäs, nu senast ”Dähäringa ä e te bok um Lännäs”.
Den kan beställas via författarens hemsida:



Då var det andra bullar - Bagar-Lina och Carlssons Bageri

Anne-Marie Lindblad har lyssnat på sin mans berättelser från barndomen, om bussresorna med farmor till stan på lördagarna med torghandel och besök på Carlssons Konditori.

Carlssons bageri var känt för sina goda rågkakor och limpor och caféet var livligt frekventerat särskilt på lördagarna. Även om rörelsen såldes i flera omgångar så pratar min man om när han for in till staden på lördagarna med sin farmor Hildur och köpte rågkakor och kakor på Carlssons Bageri. De hann också med att gå till ostaffären på Drottninggatan och Katrineholms Bryggeri där han fick en ”Stilldrink” med apelsinsmak innan man avslutade turen med att handla grönsaker hos Ivarssons på torget. Därefter åkte man buss tillbaka till Djulökvarn med Sune Lundborg på Lundborgs Omnibustrafik. Bageriet hade dock funnits långt tidigare och drevs i skiftet 1800 – 1900 av Bagar-Lina.



AB G Lundborgs omnibusstrafik, Strångsjö. Foto: Dan Samuelsson, SLM M013874



Bagar-Lina var och är för många en känd Katrineholmsprofil. Hon föddes 3 juli 1869 i Nya Pershyttan, Nora Bergsförsamling i Örebro län. 1885 lämnar hon familjen och flyttar till Katrineholm. Hon blir fosterbarn hos sin faster Johanna Katarina Eriksson och bagaren Anders Petter Andersson. 1893 avlider hennes faster i lunginflammation. Fosterföräldrarna hade testamenterat *”hela vår efterlemnade, såväl fasta som lösa, egendom, att oavkortat tillfalla vår fosterdotter Karolina Augusta Larsson”.* De hade 1880 köpt tomt nr 82 (Köpmangatan 14) av ägaren till Stora Djulö Fredrik von Post och dennes hustru. Denna tomt var för övrigt avsöndrad av torpet Gertrudsboda, inte heller det okänt för katrineholmare av den äldre stammen. Den 30 oktober 1894 hade Karolina Augusta erhållit lagfart på delen hon ärvde efter fostermodern. I juni 1896 avlider bagaren Anders Petter Andersson och Bagar-Lina ärver nu den resterande delen av gården nr 82. Karolina övertog även bageriet och drev caférörelse under några år. Det finns dock en del skulder från 1894 efter bagare Andersson till gästgivaren Albert Andersson i Katrineholm som kommer att ställa till en del för henne ända fram till 1901.



Carlssons Konditori i Katrineholm
Foto: Dan Samuelsson, SLM M022971

Gästgivaren överlät ett av skuldebreven på vice häradshövding Henning Ramstedt i Eskilstuna som stämde Bagar-Lina till Oppunda Häradsrätt. Hon hävdade att det var betalt genom ett antal olika transaktioner men saknade kvitto och förlorade målet trots ett antal instämda vittnen. Lina lät sig inte nöja med att förlora målet mot Ramstedt utan stämde gästgivaren. Efter ett flertal rättegångstillfällen med tämligen många vittnen på båda sidor varav en del var välkända katrineholmare; urmakare Malmström, handlanden Perman, fjerdingsman Eklund, kamreren vid Sörmlands banken Schmidt och byggmästare Plantin för att nämna några.

Slutligen lät häradsrätten målet gå till dom till den 13 mars 1899 men tyckte då att detta var så knivigt att sanningen bara gick att finna genom edgång. Gästgivare Andersson klagade till Svea Hovrätt över att han skulle behöva avlägga *värjemålsed**. Han tyckte att saken var klar och Svea Hovrätt höll med honom. Lina vänder sig nu till Högsta Domstolen som den 30 november 1900 fastställde härads-rättens beslut. Gästgivaren förklarade sig nu villig att avlägga eden den 7 maj 1901 och därmed vann han målet. Bagar-Linas talan ogillades sju år efter lånetransaktionerna.



Karolina drev sin rörelse till 1910 och 1913 köptes den av bagarmästare William Carlsson och hans hustru Matilda. Karolina ägde dock fortfarande fastigheten. 1930 övertogs bageriet av disponent Knut Berglind, som i sin tur sålde verksamheten 1970 till AB Skogaholms bröd i Eskilstuna. Tre år senare lades verksamheten ned och därmed var Carlssons Bageri & Konditori ett minne blott.

Anne-Marie Lindblad

Källor

- *Katrineholm.* Vår stads historia från andra världskriget till sekelskifte del II Katrineholms kommun
- *Katrineholmsbygdens Hembygdsförenings årsskrift 1994*

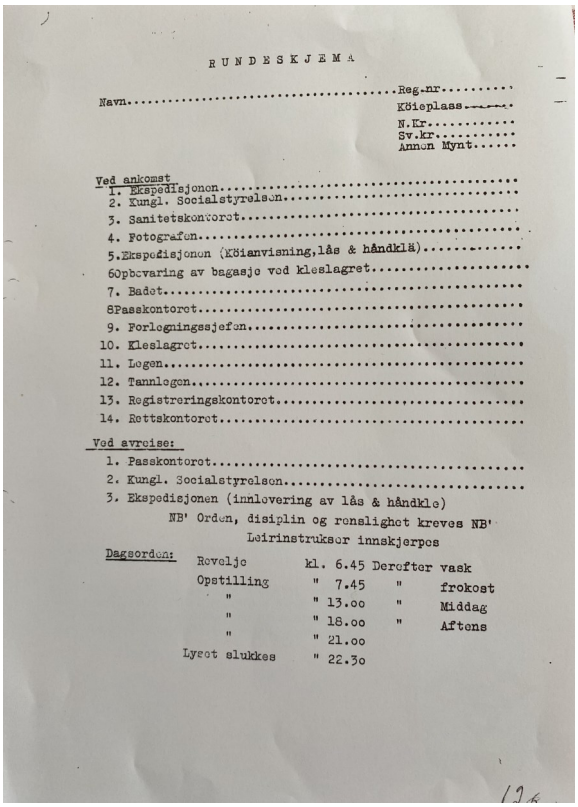
* se sidan 15.

”Tvååring redlöst berusad” - Minnen från Kjesäters slott som norsk flyktingmottagning

Kunskapen är förvånansvärd liten om den mottagningscentral för norska flyktingar som fanns på Kjesäters slott under andra världskriget, skriver här vingåkersbon Pär Lindar, med förflutet som lärare och skolledare på Kjesäters folkhögskola.



Minnesplatta på Vingåkers järnvägsstation.



RUNDESKJEMA

Navn.....Reg.nr.....
Køieplass.....
N.Kr.....
Sv.kr.....
Annen Mynt.....

Ved ankomst
1. Ekspedisjonen.....
2. Kungl. Socialstyrelsen.....
3. Sanitetskontoret.....
4. Fotografen.....
5. Ekspedisjonen (Køianvisning, lås & håndklæ).....
6. Oppbevaring av bagasje ved kleslagret.....
7. Badet.....
8. Passkontoret.....
9. Forlegningssjefen.....
10. Kleslagret.....
11. Legen.....
12. Tannlegen.....
13. Registreringskontoret.....
14. Rettskontoret.....

Ved avreise:
1. Passkontoret.....
2. Kungl. Socialstyrelsen.....
3. Ekspedisjonen (innlevering av lås & håndkle)

NB! Orden, disiplin og ronslighet kreves NB!
Leirinstruksen innskjerpes

Dagsorden:
Revelje kl. 6.45 Derefter vask
Opstilling " 7.45 " frokost
" " 13.00 " Middag
" " 18.00 " Aftens
" " 21.00
Lyset slukkes " 22.30

Rundesskjema. Schema med de 17 stationer man skulle besöka.

Genom mitt arbete som lärare och skolledare på Kjesäters folkhögskola, kom jag ofta i kontakt med norrmän som kom för att besöka platsen där man själv eller någon anhörig vistats under kriget. I ett sådant sammanhang fick jag tillgång till en film från norsk TV som producerades 1962. Den skildrar på ett gripande sätt både flyktingtiden och det omgivande samhället 20 år efteråt. När jag visat den i olika sammanhang, har den alltid väckt stort engagemang och intresse. Efter en sådan visning blev jag ombedd att skriva något för att öka kunskapen om Kjesäter som flyktingcentral. Glädjande nog finns nu filmen ”På gjengrodd sti” tillgänglig på NRK:s öppna arkiv, och kan streamas därifrån.

Flykttingscentralen öppnar

15:e juni 1942 öppnade den norska flyktingmottagningscentralen på Kjesäters slott i Vingåker. Antalet flyktingar från det naziockuperade Norge hade ökat och det flyktingläger som fanns i Öreryd i Småland hade blivit för litet och låg lite avlägset. Den norska legasjonen hade i sitt sökande efter en ny plats hittat Kjesäter slott, som då stod tomt och obebott. Kjesäter bedömdes lämpligt. Dels var slottet stort, dels låg Vingåker mer centralt med tågförbindelser från Norgehållet och även till Stockholm. Här kunde man på ett effektivt sätt ta emot flyktingarna.

Från början uppskattade man med att det, tillsammans med tid för att återhämta sig efter en påfrestande flykt, skulle ta ca tio dagar innan man slussades vidare till andra platser och till andra uppgifter i Sverige. Man hade räknat med att ett 10-tal flyktingar skulle komma per dag, men det kom betydligt fler. Redan under de första två veckorna kom närmare 600 flyktingar. Som mest kom det 2 775 under en månad (april 1945). Den stora tillströmningen medförde att man måste bygga flera baracker till både förläggning och praktiska ändamål som kök, matsal och klädförråd, mm. Tiden på Kjesäter måste också begränsas för att kunna ge plats åt alla som kom.

Ankomst

De flesta flyktingar kom med tåg till Vingåkers station. Därifrån fick de som kunde, gå de ca 2,5 km till Kjesäter. Kvinnor och barn tillsammans med bagage fick skjuts. Mottagande krävde en stor organisation. Förutom att förse dem som kom med mat och någonstans att sova fick de gå i genom ett omfattande program.

Först blev man registrerad med nummer och fick anvisad kojplats i någon av barackerna. Man fick också besöka den svenska Socialstyrelsens kontor för att registreras även där. Det berättas om den ansvarige för kontoret, Harry Horndahl, att han hälsade alla välkomna till Sverige på ett så personligt, varmt och berörande sätt att det för många blev ett minne för livet. Formellt var det Kungliga Socialstyrelsen som ansvarade för mottagningscentralen, med det var norrmännen som organiserade och styrde den. Kjesäter betraktades som norskt territorium med ytterst få svenskar inblandade.

”Rundeskjema”

Förutom registreringen fick man ett ”rundeskjema” med ytterligare 15 punkter och stationer som skulle besökas. Några av punkterna på ”skjemat” var mer omfattande.

Sanitetsavdelningen innebar avlusning, hygienisk kontroll och obligatorisk tvagning och bad. bagage och kläder behandlades med DDT och i vissa fall, vid behov, desinficerades med gas. Efter att man genomgått denna behandling fick man gå till matsalen och för att sedan gå till sin kojplats.

Hos ”**legen**”, läkarmottagningen, gjordes en omfattande hälsoundersökning. Chefsläkaren Birger Hannisdal beskriver det, i en rapport, som ett ”löpande band” av undersökningar. För männens del avslutades undersökningen med en bedömning av möjlighet för militär placering.

I ”**kleslagret**” fick man komplettera sitt behov av kläder. Behoven var stora inte minst av skor. I ”Vingåkersboken, del 1”, där Gustaf Helén skildrar ett besök på Kjesäter, beskrivs klädlagret som en ”större herrekiperingsaffär” . De som hade pengar fick betala, men andra fick kläderna gratis.



Barackerna sedda från söder. På Kjesäter byggdes ett 30-tal baracker för att kunna hysa alla norska flyktingar. Cirka 800 personer fick plats samtidigt.
SLM P2023-0026

På ”**rettskontoret**” blev man förhörd om vem man var, hur flykten gått till, vad man kände till om förhållandena hemma, mm. Här blev nazisympatisörer och brottslingar avskilda och överlämnade till svensk polis. Rettskontoret kan också beskrivas som en viktig sambandscentral där information om förhållandena i Norge samlades.

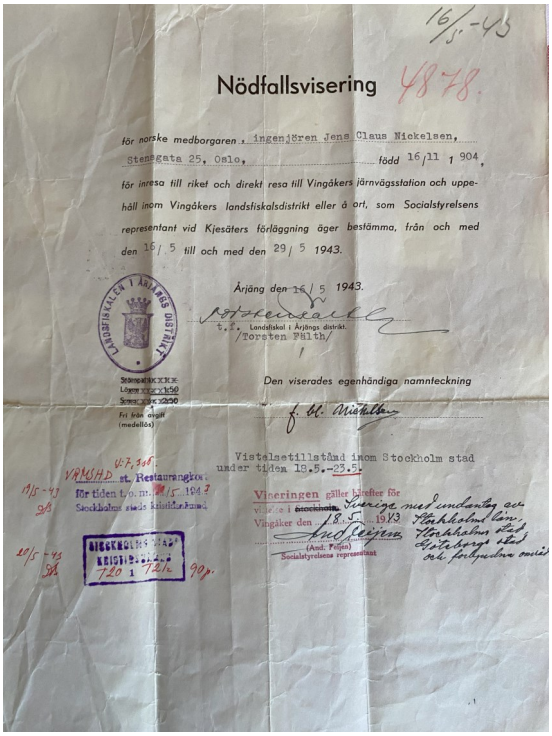
Avresa

När man så efter tre till fyra dagar hade gått igenom de flesta punkter från ”rundskjemat” återstod att få flyktingpass, civil placering i Sverige eller bli uttagen till militärtjänst. Att få ansluta sig till norska styrkor i England eller Canada var många mäns högsta önskan.

Man kunde också bli uttagen till de polisstyrkor som utbildades på Mählsåkers slott utanför Strängnäs. En utbildning som i verkligheten var en militär utbildning på svensk neutral mark. Anders Johansson skildrar ”polisutbildningen” i sin bok ”Den glömda armén”. Anders Johansson är nog för övrigt den person i Sverige som har den allra bästa kunskapen om förhållanden mellan Norge och Sverige under kriget. Han har också en fantastisk personkännedom.

Personal

Förutom de som kom till Kjesäter som flyktingar fanns ett stort antal anställda. Man räknar med att över 200 personer arbetade på mottagningscentralen. Eftersom de var på Kjesäter längre tid än tre -fyra dagar kunde de också knyta relationer med människor i Vingåkersbygden. Flera resulterade i giftermål och barn. Jag vet inte hur många, kanske en uppgift för släktforskare att ta reda på?



Nödfallsvisering

Exempel på nödfallsvisering. Noterbart är att på baksidan finns i blyerts noterat tågtider från Arvika via Laxå till Vingåker.

Minnen

Men vad har rubriken ”Tvååring redlöst berusad” med flyktingmottagningen att göra? Ja, det kan vara en rubrik för att beskriva hur flykten gått till för en av de närmare 43 000 norrmän som passerade Kjesäters slott 1942–45.

Men varför var en tvååring berusad? De ”grenseloser” och ”kurerer” som hjälpte flyktingar över gränsen till Sverige var inte glada att ha med barn bland dem som flydde. Barn kan ju skrika, gråta och föra annat oväsen och på så sätt avslöja dem som flyr. Man löste det genom att söva ner barnen genom flykten. Ibland fungerade inte det och barnen somnade inte. En man som jag träffade förra sommaren på Kjesäter berättade om sin flykt. Han hade själv inget minne av den, han var bara två år då. Det som hade beskrivits för honom var att när han inte somnade av sömnmedlet hade han fått en rejäl dos konjak. ”Min första rejäla fylla” som han sa. Han var inte ensam. Lars Hansson beskriver i sin bok: ”Flykten till Sverige 1940–45”, bl a Mona, tre år, som skrek oavbrutet och inte gick att få tyst. En läkare i flyktinggruppen ville till och med kväva henne för de andras säkerhet. Lyckligtvis blev det inte så utan flickan fick i stället sömnmedel, som dock i sin tur nästan dödade henne.

Berättelserna om och minnena från flyktingtiden tunnas ut och nu är det i stort sett bara de som var barn då som kan berätta. Därför är det ännu viktigare att på olika sätt dokumentera och bevara kunskapen och erfarenheterna om flyktingmottagningen under kriget. Inte minst i Vingåkersbygden som en betydelsefull del av den lokala historien. När Kjesäters folkhögskola ännu var i drift var flyktingtiden alltid viktig att uppmärksamma. I två olika årsböcker berättar två flyktingar om sina minnen. Berättelserna finns i den samling artiklar som finns sammanställda, se källhänvisningen.

Två aktuella initiativ att dokumentera flyktingtiden är värda att upplysa om:

Sörmlands museum håller på att sammanställa en film som bygger på en intervju med Tore Nicklesen om de erfarenheter han som en sex och halvåring hade av flykten till Sverige. Filmen beräknas bli färdig under nästa år. I slutet

av augusti besökte Tore N, Kjesäter tillsammans med ett 50-tal andra från Asker -Bærum historielag. Då kunde han också visa flera dokument bland andra nödfallsviseringdokument som finns på bild.

Det andra initiativet är en antologi som planeras om ”Det bortglömda Kjesäter” med Anders Johansson som redaktör. Antologin beräknas också komma ut under nästa år.

Jag hoppas att den här sammanfattande beskrivningen, kan öka kännedomen om flyktingmottagningen på Kjesäter. Kanske någon också vill fördjupa kunskapen. Det finns många infallsvinklar för det. En sådan som jag funderat på, är varför flyktingtiden inte satt djupare spår i Vingåkersbygdens historia. Varken hos gemene man eller i mer officiella sammanhang. Kanske det inte är ett direkt släktforskaruppdrag, men ändå intressant om någon vill anta en sådan forskarutmaning.

Pär Lindar
par.lindar@gmail.com

Läs mer/källor

För den som vill läsa mer om Kjesäter som flyktingcentral finns mycket intressant att ta del av:

- Kopierade artiklar i pdf-format: Filen **Kjesäter som flyktingcentral kopierade artiklar.pdf** finns tillgänglig på släktforskarföreningens hemsida: https://kfvslakt.se/
- Gustaf Helén; **Flyktingasyl**, ur *Vingåkersboken del 1*, Vingåkers hembygdsförening, 1945. (Helén skildrar ett besök på Kjesäter och hur livet levdes och hur mottagningen var organiserad).
- Flykting 26271; **En flykting minnes Kjesäter**, ur *Boken om Kjesäter* – Svenskt scoutliv 1964.
- Wilhelm Haagestad; **Kjesaeters slott i Sörmland, Det svenske greveslottet som ble norsk flyktinghjem,** ur *På Kjesäter – årsbok 1995-96*, Kjesäters folkhögskola.
- Rudolf Berner; **Det fria Norge i Sörmland,** artikel i tidningen *Arbetet 10 juni 1943.*
- Crick Holm & Paul Melander; **Vi slank ur Quislings klo**, bildreportage *tidningen SE nr 7 (februari) 1943*.
- Birger Hannisdahl; **Norsk flyktingshjelp Mottakercentralen Kjesäter slott**, särtryck ur *Tidskrift for Den Norske Laegeforening nr 9 (15) 1945*. (Beskriver mycket utförligt mottagningscentralen främst ur ett hälso- och sanitetsperspektiv. Här finns också statistik över antal flyktingar per månad.)
- Lars Hansson; **Flykten till Sverige 1940-45,** Irene Publishing, 2021. (Boken bygger på Hanssons doktorsavhandling, med många intervjuer och berättelse av flyktingar. Avhandlingen: **Vid gränsen Mottagningen av flyktingar från Norge 1940–1945** finns på Göteborgs universitet https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/58002)
- Anders Johannson; **Den glömda armén Norge -Sverige 1939-1945**, Lind & Co, 2020.
- Artikel från avtäckningen av minnesplattan vid Vingåkers station i juni 2022: **43 000 togbilletter til et nytt liv** https://forsvaretsforum.no/andre-verdenskrig-historie-sverige/43000-togbilletter-til-et-nytt-liv/272767
- **Kjesäterkartoteket**: https://media.digitalarkivet.no/db/contents/43434 (avfotograferade kartoteksblad, endast namn, på alla registrerade flyktingar)
- Dokumentärfilm **På gjengrodd sti** https://tv.nrk.no/program/FOLA63015963

Hemman, rusthåll och torp med mera – vad betyder det?

I husförhörslängderna, som fungerade som folkbokföring i Sverige fram till förra sekelskiftet hittar man sina släktingar. Många olika termer beskriver hur de faktiskt levde och med vilka förutsättningar. Termernas innehåll har dock varierat över tid.

Arvejord/avlingejord: jord som ärvts och jord som köpts in under den egna livstiden.

Frälsehemman: Gårdar som ägdes av adliga. För frälsejord som ej var säteri betalades skatt.

Hemman: En kameral enhet för en jordbruksfastighet som var stor nog att försörja en familj och betala skatt.

Hälftenbrukare: Bruket av en gård där hälften av avkastningen gick till ägaren som arrendeavgift.

Kronohemman: Gårdar som ägdes av kronan.

Kyrkohemman: Gårdar som ägdes av kyrkan, oftast stiftet.

Mensalhemman/stomhemman: Gård som fungerade som extragård till prästens försörjning.

Odalbonde: Självägande bonde vars jord gått i arv i flera generationer i samma släkt och inte delats upp.

Rusthåll: Gård som skulle hålla kronan med ryttare, häst och utrustning istället för att betala skatt.

Skattefrälse: Självägande bonde som betalade skatt till en adelsperson istället för till kronan.

Säteri: Adlig sätesgård. Helt skattebefriad.

Torp: Litet jordbruk på arrenderad mark. Upplåten på en huvudgårds sämre jord.

Åbo: Brukare med ärftlig besittningsrätt till annans jord.

Anne-Marie Lindblad

Värjemålsed – värjomålsed

Bagar-Lina förlorade till slut målet mot gästgivare Andersson genom värjemålsed. Här kan vi läsa mer om det.

Det fanns i 1734 års lag en möjlighet att i vissa fall avlägga en värjemålsed förutom i grova brott som var belagda med dödsstraff. Eden var dock – förvånas ej-vanlig i samband med faderskapsmål. Eden gav en möjlighet för en anklagad person att svära sig fri från anklagelserna, men den togs bara till när det till exempel inte fanns några vittnen eller annat som kunde föras fram som bevis. Denna ed där man litade på att ingen god lutheran skulle äventyra sin själs salighet genom att svära falskt spelade alltså en avsevärd roll i äldre svensk rättskipning och avskaffades faktiskt först på 1940-talet.

Den som avlade en värjemålsed måste också vara trovärdig. Han måste ha fyllt 15, fick inte ha varit dömd tidigare, och dessutom måste man ha förstått var eden betydde. Man svor eden med handen på bibeln, och tanken var att man riskerade ett straff från Gud, i värsta fall riskerade man att hamna i helvetet, om man svor falskt.

Den anklagade person som erbjöds att avlägga en värjemålsed fick betänketid till nästa tingstillfälle, och under tiden skulle han träffa sockenprästen, som skulle undervisa honom i vad det innebar att svära falskt. Vid nästa ting skulle mannen ha med sig ett intyg från prästen om att han hade fått undervisning och därtill prästens bedömning om huruvida den här personen var tillräckligt gudfruktig för att avlägga eden.

Nu fick den anklagade personen återigen en chans att erkänna sitt eventuella brott, men om han framhärdade i att han var oskyldig fick han avlägga eden. Eden avslutades med orden: ”Och detta är visst så sant mig Gud hjälpe till liv och själ.” Klarade man av att svärja eden blev man frikänd, men om man avstod eller uteblev från tingsförhandlingen så ansågs man skyldig.

Anne-Marie Lindblad

Källa:

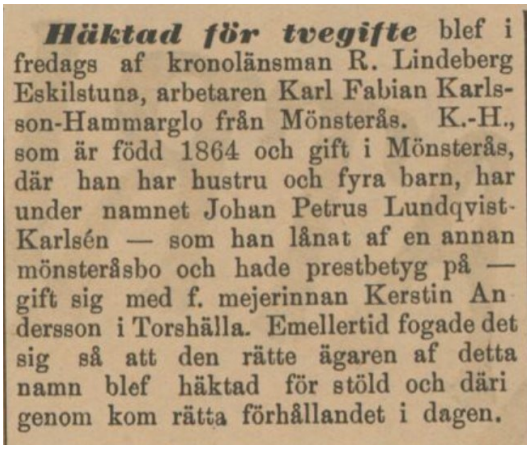
https://sv.wikipedia.org

https://sverigesradio.se

https://avhandlingar.se

Några tidningsklipp

Har du ordnat vinterförvaring för din cykel? Redan 1899 kunde man få det förvaring och service till fast pris. Gården Stafbäcken i Julita säljs på auktion och en smålänning blev häktad för tvegifte. Allt skedde runt förra sekelskiftet.



Häktad för tvegifte blef i fredags af kronolänsman R. Lindeberg Eskilstuna, arbetaren Karl Fabian Karlsson-Hammarglo från Mönsterås. K.-H., som är född 1864 och gift i Mönsterås, där han har hustru och fyra barn, har under namnet Johan Petrus Lundqvist-Karlsén — som han lånat af en annan mönsteråsbo och hade prestbetyg på — gift sig med f. mejerinnan Kerstin Andersson i Torshälla. Emellertid fogade det sig så att den rätte ägaren af detta namn blef häktad för stöld och däri genom kom rätta förhållandet i dagen.

Katrineholms tidning 1899-10-10



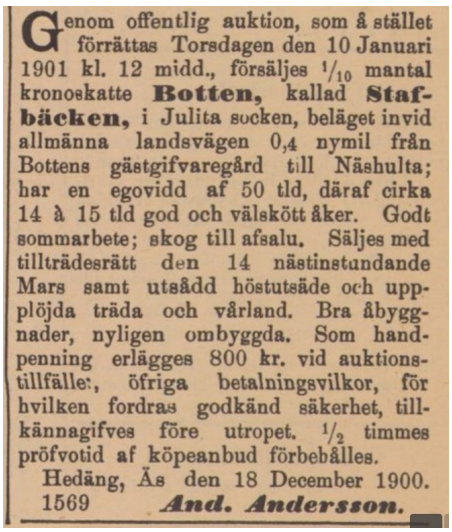
Till vinterförvaring

mottager undertecknad alla slags **Velocipeder,** då maskinen äfven blir rengjord och justerad, till ett pris af endast 4 kronor. Reparationer af symaskiner, Mekaniska arbeten och Slipning utföres väl och billigt hos

O. E. Kristianson,

1040 *Katrineholm.*

Katrineholms tidning 1899-10-10



Genom offentlig auktion, som å stället förrättas Torsdagen den 10 Januari 1901 kl. 12 midd., försäljes $^1/_{10}$ mantal kronoskatte **Botten,** kallad **Stafbäcken,** i Julita socken, beläget invid allmänna landsvägen 0,4 nymil från Bottens gästgifvaregård till Näshulta; har en egovidd af 50 tld, däraf cirka 14 à 15 tld god och välskött åker. Godt sommarbete; skog till afsalu. Säljes med tillträdesrätt den 14 nästinstundande Mars samt utsådd höstutsäde och upplöjda träda och vårland. Bra åbyggnader, nyligen ombyggda. Som handpenning erlägges 800 kr. vid auktionstillfället, öfriga betalningsvilkor, för hvilken fordras godkänd säkerhet, tillkännagifves före utropet. $^1/_2$ timmes pröfvotid af köpeanbud förbehålles.

Hedäng, Äs den 18 December 1900.

1569 ***And. Andersson.***

Katrineholms tidning 1900-12-28

Avs:
KFV Släktforskarförening
c/o Anders Nilsson
Jägaregatan 56
643 31 Vingåker

B PP Sverige, Port Payé

Nya medlemmar sedan förra numret av KFV-forskaren

Eva Lunde, Katrineholm
Monika och Per-Olof Hallberg, Katrineholm
Ove Larsson, Sparreholm
Eva Eriksson, Katrineholm
Roger Filipsson, Katrineholm
Elisabeth och Reijo Bohm Eriksson, Katrineholm

Vi hälsar alla nya medlemmar välkomna till vår förening!

Program våren 2024, med reservation för eventuella ändringar

Jourhavande släktforskare i Flen, 30/1, 27/2, 26/3, 23/4

Jourhavande släktforskare i Katrineholm 25/1, 29/2, 21/3, 25/4

Släktforskarkafé i Vingåker 30/1, 27/2, 26/3, 23/4

20 januari, Släktforskningens dag, Kulturdag med ABF i Katrineholm.

23 januari, ”Hur man reste förr” med Fredrik Hernblom, Ängeln, Katrineholm med Stora Malms Hembygdsförening.

1 februari, Workshop Min Släkt, ABF, Katrineholm

28 februari, Årsmöte, Sandbäcksgården, Katrineholm. Arne Westberg med vänner i gruppen BITA spelar och underhåller. Glöm inte att anmäla dig!

20 mars, DNA-föreläsning via Zoom med Christer Carmervik på ABF, Katrineholm

?? april ”Farsoter och sjukdomar”, föredrag med Anna-Karin Westerlund

Samarbete med Katrineholms-Stora Malms Hembygdsförening. Preliminärt!

17 april Tolka gammal text Tomas Larsson .Preliminärt!

11 maj Utflykt till Österåker, kyrkogårdsvandring och Nostalgimuseet

Läs mer på föreningens webbsida www.kfvslakt.se. Där hittar du också information om våra kurser.

De evenemang som markerats med texten ”Preliminärt” är till viss del oklara. De kommer att läggas ut på vår hemsida, Instagram och Facebook i god tid. Samtliga medlemmar i föreningen kommer också att få informationen per mail.

Sveriges Släktforskarförbund
Sörmlands Sparbank
ABF
GÖR EN ANNAN VÄRLD MÖJLIG